

Masarykova univerzita v Brně
Filozofická fakulta
Ústav české literatury a knihovnictví
Kabinet knihovnictví

JAK LZE VYCHOVÁVAT KE GLOBÁLNÍMU MYŠLENÍ

Seminární práce k předmětu VIKBA29 Učící se společnost a role knihovníka v ní

Autor: Jiří Zeman
UČO: 216886
Typ studia: kombinované
Ročník: třetí
Počet znaků: 14 260

Brno
2008

Obsah

ÚVOD	2
1. GLOBÁLNÍ PODSTATA SOUČASNÉHO SVĚTA.....	3
2. PROSTOROVÁ GLOBALITA	4
3. ČASOVÝ ROZMĚR GLOBALITY	5
4. VNITŘNÍ – LIDSKÝ – ROZMĚR GLOBALITY.....	5
5. GLOBALITA PROBLÉMŮ	6
6. SHRNTÍ CÍLŮ GLOBÁLNÍ VÝCHOVY	7
ZÁVĚR	9
POUŽITÁ LITERATURA	10

Úvod

Globální výchova je poměrně novým pedagogickým směrem, který vznikl v osmdesátých letech 20. století při univerzitě v Yorku. Od té doby se rozšířil po celém světě, avšak největší vliv si uchovává v anglofonních zemích.

Jedni z předních představitelů tohoto směru – Graham Pike a David Selby – chápou globální výchovu jako směr, který propojuje reflexi globálních problémů Země (planetární vědomí), pedocentrismus (důraz na centrální postavení dítěte ve vzdělávacím procesu) a systémovou teorii (důraz na vztahy mezi prvky).

Cílem globální výchovy je podle zmiňovaných autorů utvářet osobnost člověka, který:

- Respektuje a přijímá lidi s odlišnými názory, pohledy na svět a rozdílným kulturním zázemím, neboť cítí, že mají podobná přání a potřeby jako on, že je s nimi v tomto smyslu spojen.
- Reflektuje ekonomickou, politickou, technickou, kulturní a ekologickou provázanost současného světa, problémy lidstva na globální i lokální úrovni, jejich vzájemnou souvislost, je si vědom trendů v jejich vývoji a také toho, jak je s nimi spojen jeho osobní život.
- Cítí (proto) zodpovědnost za svou aktivitu a osobní růst vůči sobě i svému okolí (světu).¹

Dle mého názoru se tímto výrazně posunuje pohled na současné problémy a provázanost našeho světa. Oproti dřívějším specifickým zaměřením na ekologické, ekonomické, genderové, kulturní, národnostní či rasové problémy se globální výchova zaměřuje na základní vzájemně propojené dimenze, které vnímá každý jednotlivec – dimenzi světa („cesta vnější“ - globální problémy, souvislosti apod.) a dimenzi já („cesta vnitřní“ – osobnostní rozvoj, vlastní život), v jejichž spojení vzniká ucelený obraz „já ve světě“.

Pro takovýto pohled je ovšem zapotřebí také hledat odpovědi na některé zásadní otázky, jako například: V čem vlastně spočívá vzdělanost člověka? V tom, že

¹ *Globální výchova* [online]. 2005, 3.2.2008 [cit. 2009-01-26]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Glob%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova>.

víc zná, nebo v tom, že se dokáže přizpůsobit různým situacím a umí je i aktivně ovlivňovat? V tom, že preferuje rozumový přístup k životu a stydí se za projevení citu a použití intuice? V tom, že umí ovládat počítač, zná cizí jazyky, marketing, ale neví, jak zacházet sám se sebou? Veškeré tyto aspekty se dotýkají současného školství, kdy učitelé jsou většinou v roli „odborníků“ přinášející tu „pravou“ informaci pomocí jednocestných kanálů. Škola by se měla věnovat přípravě „celé osobnosti člověka“ a přispívat k pochopení globální povahy světa.²

1. Globální podstata současného světa

Většina lidí na této planetě je polapena do sítě vztahů, které obtočily naši planetu jako obrovská a spletitá pavučina. Její všudypřítomnost pociťujeme denně.³ Prostřednictvím televize můžeme sledovat zprávy o aktuálním dění na druhém konci světa. I tyto televizní přijímače většinou nebyly vyrobeny v naší zemi. Když jdeme do obchodu s potravinami, koupíme si většinou dovážené jídlo. Káva, kterou pijeme, byla vypěstována v Brazílii, čaj například na Srí Lance, auto, kterým jezdíme, může být vyrobeno ze součástek, které vznikly v deseti různých zemích světa. Každý řidič pocítí jakoukoli změnu politické situace v jihozápadní Asii na ceně benzínu. Oblečení, které nosíme, bez ohledu na to, kde jsme ho koupili, je opatřeno týmiž značkami týkajícími se jeho údržby, kterým rozumí všichni lidé na celém světě. A na lesích v naší zemi můžeme pozorovat zhoršující se kvalitu ovzduší na Zemi. Odborně se této pavučině říká globální závislost. Dotyk v kterékoli části sítě může vyvolat hrozné vibrace na jiném, často vzdáleném místě.

Globální podstata současného světa je propojena čtyřmi vzájemně propojenými vztahy: prostorovou a časovou globalitou a problémy z hlediska rozměru lidského a globálního.

² JILEMNICKÁ Jitka. *Globální výchova*. Graham Pike, David Selby. Praha : Grada, 1994. 322 s. ISBN 8085623986.

³ PIKE, Graham. - SELBY, David. *Globální výchova*. Graham Pike, David Selby. Praha : Grada, 1994. 322 s. ISBN 8085623986.

2. Prostorová globalita

Prostorová globalita rozvíjí porozumění světu v jeho provázanosti a pochopení vzájemné závislosti (v kontrastu k atomistickému vnímání světa a lineárnímu myšlení). Provázanosti v rovině lokální a globální, mezilidských vztahů, různých vědních oborů atd. S tím úzce souvisí prožívání pocitu solidarity.⁴

Současné globální vztahy se liší od vztahů minulých tím, že se mění jejich frekvence, hloubka (dosah a počet zapojených lidí) a měřítko (rozpětí a počet lidských činností a oborů, které jsou jí ovlivněny). Počet událostí, které ovlivnily jen jeden kontinent, byl postupně dohnán a později převyšena počtem událostí, které ovlivnily více kontinentů (k vyrovnání došlo zhruba okolo roku 1700, od té doby se počet událostí ovlivňujících dění na více kontinentech neustále zvyšuje).

Podle teorie systémů nic nelze plně pochopit izolovaně, ale vše musí být chápáno jako dynamický a mnohovýrovný systém. Vše je se vším v určitém vztahu a fungování systému se skládá z mnoha současných a vzájemně závislých akcí jeho součástí. Systém je vždy více než prostý součet jeho součástí.

Přijmeme-li takovéto chápání světa, potom některé tradiční a „posvátné“ pojmy ztratí svůj význam. Je-li vše posuzováno z globálního, propojeného systému, pak ztrácí význam pojmy jako národní kultura, národní zájem apod. Ostré oddělení vnitřních a vnějších záležitostí se jeví jako umělé a globální a lokální se neustále sblížují. Proto v oblasti prostorové dimenze má globální výchova učit vnímat věci ve vzájemných souvislostech a měl by být tedy kladen stejně velký důraz na globální stejně jako na lokální záležitosti.⁵

⁴ ŠVESTKOVÁ, Renata. *Globální výchova* [online]. České Budějovice : 2006 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/globalni_vychova.pdf>.

⁵ FRÁNKOVÁ, Martina. *Globální výchova*. Brno, 2006. 55 s. , 10. Masarykova univerzita Brno. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jiří Němec, PhD. Dostupný z WWW: <https://is.muni.cz/auth/th/79447/pedf_b/?info=1>.

3. Časový rozměr globality

Časová dimenze pomáhá uvědomění si spojitosti minulosti, přítomnosti a budoucnosti - ve světovém dění i vlastním životě. Zaměřuje se na předvídání a tvořivé plánování budoucnosti.

Minulost, přítomnost i budoucnost je potřeba chápat jako dynamický vztah, nikoli jako lineární posloupnost bloků času s neměnnou vzdáleností mezi sebou. Naše realita vychází z historie, je však podstatně formována také tím, v jakou věříme budoucnost. Ať uděláme cokoli, má to nějakým způsobem vliv na naši budoucnost. Změny probíhají tak rychle, že další přežití lidstva bude vyžadovat neustálé průběžné posuzování hodnot, našich potřeb, tužeb i vzorců chování, které uznáváme.

Hlavní myšlenkou je možnost člověka, jako jednotlivce či člena skupiny, účastnit se „tvarování“ budoucnosti. Aby se tak mohlo dít, je potřeba změnit chování lidstva nejen ve světle budoucnosti chtěné, ale i na základě hlubšího pochopení současnosti jako výsledku určitého vývoje a trendů z minulosti. V oblasti časové dimenze si globální výchova všímá věcí pod dynamickým úhlem vzájemného působení minulosti, přítomnosti a budoucnosti, přičemž věnuje o něco větší pozornost budoucnosti a jejím různým scénářům – možným, pravděpodobným a studenty preferovaným.

4. Vnitřní – lidský – rozměr globality

U vnitřní dimenze se jedná se o znalosti, dovednosti a postoje potřebné k tomu, aby se žáci vydali na cestu celoživotního osobnostního růstu a naplňovali tak odpovědnost vůči sobě a svému okolí (světu). Je přitom důležité rozvíjení jejich sebedůvěry, sebepoznání a vlastní identity, opravdovosti, cílevědomosti a uvědomění si důležitosti všestranného rozvoje osobnosti.

Pojetí „lidských možností“ učení je založeno na myšlence, že povaha a bytí jednotlivce a povaha a stav globální společnosti jsou vzájemně propojené. Tato vzájemná závislost vede k domněnce, že k tomu, aby se změnil vnější systém, je

potřeba probudit dostatečný počet lidí a zmobilizovat jejich vnitřní schopnosti. Za jednu z možných cest, která k tomuto cíli přispěje, můžeme považovat výchovu směřující k respektování jedinečnosti osobnosti, ale zároveň i k respektování jiných kultur. Systémový pohled na svět spojuje náš vnější svět se světem vnitřním. Stephen Sterling píše: „Je důležité uvědomit si, že naše jednostranně zaměřená společnost produkuje jednostranně orientované jedince a že řešení vnější krize závisí na dosažení vnitřní rovnováhy.“

V oblasti vnitřní dimenze má pedagog klást stejný důraz na vnější svět jako na „vnitřní svět“ každého člověka a proces výuky zpestřovat různými metodami podle potřeb studentů – tak aby obsah a forma byly v souladu.

5. Globalita problémů

Dimenze problémů zahrnuje porozumění globálním, lokálním i osobním problémům žáků, jejich vývoji a vzájemné spojitosti. Učí reflexi různých úhlů pohledu na dané problémy, včetně svého vlastního, a jejich respektování. Globální problémy mají systémovou povahu a při jejich řešení je nutné na ně nahlížet jako na jediný propojený systém.

Globální výchova se snaží změnit dosavadní mechanistický pohled na svět a nahradit ho pohledem systémovým (holistickým). Mechanistický pohled na svět prosazuje rozdělení vědy na jednotlivé specializované obory, častým myšlenkovým postupem je analýza, celek je v něm chápán jen jako součet částí, tento přístup zahrnuje intuici a city, prosazuje racionální uvažování. Naproti tomu systémový přístup klade důraz na propojenost jednotlivých věd, vzájemné souvislosti jevů, podporuje jako myšlenkový postup syntézu, chce vyvážit rozum s city a intuicí, nesouhlasí s rozdělením vědění na jednotlivé obory.

V rámci dimenze problémů by měl pedagog představovat globální otázky a problémy tak, aby studenti vnímali, že jsou přímo spojené s jejich životem. Současně by se měli učit, že jakýkoli názor je pouze jedním z možných.

6. Shrnutí cílů globální výchovy

Uvědomění si systému

Studenti mají získat schopnost myslet systémově.

Jednoduché vztahy, jako příčina a důsledek, problém a řešení, pozorovaný a pozorovatel, lokální a globální, jsou odsunuty stranou. Na jejich místo studenti mají dosadit jevy a události svázané do komplexní, vzájemně se ovlivňující a mnohvrstevné sítě, ve které vše se vším souvisí. Takzvané důsledky se stávají příčinami a odrážejí se všude v systému. Pozorovatelé se stávají součástí pozorovaného. Řešení jsou, přinejlepším, užitečnými zlepšeními systému.

Studenti mají získat schopnost porozumět systémové podstatě světa.

Po všech stánkách, prostorové (od úrovně jednotlivce až po planetu), časové (pochopit vztah minulosti, přítomnosti a budoucnosti) i úrovni problémů.

Studenti mají získat holistické pojetí vlastních schopností a možností.

Naše skutečné schopnosti mohou být rozeznány pouze za předpokladu, že tělesné, citové, intelektuální a duchovní složky osobnosti jsou považovány za rovnocenné a vzájemně se doplňující. Povaha a dobrý stav planety a jejích obyvatel jsou svázané bez možnosti se z tohoto svazku vymanit. Studentům je nabídnuta široká škála cvičení rozvíjejících složky osobnosti, s jejichž pomocí mohou dosáhnout vyšší úrovně samostatnosti a duševní síly.

Uvědomění si pohledu

Studenti mají poznat, že není jen jeden pohled na svět.

Studenti mají pochopit, že mají svůj osobní pohled na svět, že si realitu interpretují v rámci vlastních myšlenek a předpokladů a že může být nesnadné a nebezpečné snažit se používat je jako měřítko k vysvětlení a hodnocení životního stylu, chování, hodnot a světového názoru jiných. Mají též poznat, jak je pohled závislý na věku, pohlaví, třídě, náboženství, přesvědčení, rase, národnosti, ideologii, jazyku a kultuře.

Studenti mají rozvíjet schopnost přijímat i jiné pohledy.

Taková schopnost může být značně osvobozující. Může pomoci studentům prověřovat dříve neprozkoumané předpoklady, žít představitivost a různorodé myšlení, může vést k radikálnímu přehodnocení povahy problémů i jejich řešení.

Pochopení vlastního vztahu k planetě

Studenti si mají uvědomit a pochopit globální podmínky, rozvoj a trendy v současném světě.

Studiem a debatami mohou poznat a pochopit pojmy, jako je: rozdělení bohatství, populační růst, typy rozvoje, dopad lidských činností na životní prostředí, mezinárodní napětí, lidská práva. Mají se rovnocenně seznámit s celým spektrem pohledů, často kontroverzních, na tuto problematiku.

Studenti mají pochopit pojmy spravedlnost, lidská práva a odpovědnost.

Studenti mají být schopni aplikovat tyto pojmy v globálním kontextu, naučit se orientovat se na budoucnost ve svém vztahu k planetě. Stejně jako současnou globální situaci je třeba chápat ve světle historie, je třeba dívat se na vývoj a jeho trendy z pohledu budoucnosti.

Vědomí zapojení a připravenosti

Studenti si mají uvědomit, že rozhodnutí, která přijmou, a činy, které vykonají jako jednotlivci nebo členové skupiny, budou mít vliv i na globální přítomnost i budoucnost.

Přijatá rozhodnutí a podniknuté kroky na kterékoli pozici mezi vnitřním světem jednotlivce a úrovní planety se mohou projevit na kterékoliv jiné úrovni. Současná rozhodnutí mohou mít vliv na životní podmínky lidstva i na životní prostředí planety v budoucnu.

Studenti si mají osvojit schopnosti potřebné k politickému a sociálnímu jednání vedoucímu k efektivní účasti na demokratickém rozhodovacím procesu na všech úrovních.

Studenti mají poznat cesty a techniky užitečné pro zapojení se do života školy i společnosti. Toto zapojení si také mají vyzkoušet v praxi, aby si ověřili svůj cit a schopnosti jednat s lidmi a schopnosti účastnit se společenského a politického dění.

Vědomí procesu

Studenti mají pochopit, že učení a osobní rozvoj je nepřetržitá cesta bez určitého konečného bodu.

"Dříve jsem měl pravdu z části a teď mám pravdu z větší části," to si mají umět studenti říci. Soudy a rozhodnutí, která činíme, nejsou ve své podstatě stálá. Nové informace, pohledy a chápání pomáhají vidět nové cesty.

Studenti mají pochopit, že nové pohledy jsou sice oživením, jsou však i riskantní.

Nové chápání světa je dvojsečné, umožňuje vidět věci novým způsobem, na druhé straně však může jiné pohledy zamlžit. Systémové pojetí světa nemusí být konečné, nabízí nám sice v současnosti celistvý a aktivující rámec pro naše myšlenky a činy, musíme si ale uvědomit, že může být v budoucnu překonané.⁶

Závěr

Velice významnou podmínkou pro úspěšnou globální výchovu je určitý stupeň zájmu jednotlivců o globální problémy. Je to touha po poznání, které otevírá nové možnosti a pohledy na danou věc. Z tohoto důvodu by měla mít globální výchova své nezastupitelné místo již na základních školách. Dle mého názoru je také potřeba zaměřit se na koncept interkulturní společnosti, která aktivně podporuje vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Jejimi stavebními kameny je právě respekt k odlišnostem, vzájemná tolerance, rovnost příležitostí, konstruktivní řešení konfliktů a aktivní úsilí o vyvarování se negativních předsudků a stereotypů. Osobně pevně věřím, že včasným aplikováním principů globální výchovy se můžeme vyhnout ponurým závěrům o budoucnosti lidstva Ronalda Higginse a překonat i faktory morální slepoty a politické netečnosti.

⁶ HRUŠKA, Jiří. *Globální výchova* [online]. 2003 , 1.4.2009 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <http://jiri_hruska.sweb.cz/>.

Použitá literatura

FRÁNKOVÁ, Martina. Globální výchova. Brno, 2006. 55 s. , 10. Masarykova univerzita Brno. Pedagogická fakulta. Katedra sociální pedagogiky. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jiří Němec, PhD. Dostupný z WWW: <https://is.muni.cz/auth/th/79447/pedf_b/?info=1>.

Globální výchova [online]. 2005 , 3.2.2008 [cit. 2009-01-26]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Glob%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova>.

HRUŠKA, Jiří. Globální výchova [online]. 2003 , 1.4.2009 [cit. 2009-04-05]. Dostupný z WWW: <http://jiri_hruska.sweb.cz/>.

JILEMNICKÁ Jitka. *Globální výchova*. Graham Pike, David Selby. Praha : Grada, 1994. 322 s. ISBN 8085623986.

PIKE, Graham. - SELBY, David. *Globální výchova*. Graham Pike, David Selby. Praha: Grada, 1994. 322 s. ISBN 8085623986.

ŠVESTKOVÁ, Renata. Globální výchova [online]. České Budějovice : 2006 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <www.zsf.jcu.cz/studium/studijni-programy-obory-kurzy/podpurne-studijni-texty/rpb/kss/globalni_vychova.pdf>.